

The impact of the inner and outer fabric of human existence on how to confront and cope with the verses of Quran

Nasser khodayari shoti^{*1}, Mir Sajjad Seyyed Mosavi²

¹Department of Basic Sciences, Faculty of Paramedicine, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz. Iran

²Department of Basic Sciences, Faculty of Paramedical Sciences, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz. Iran

ARTICLE INFO

Article Type:

Original Article

Article History:

Received: 12 Apr 2025

Accepted: 20 Aug 2025

ePublished: 15 Sep 2025

Keywords:

- Texture effects
- Confrontation
- Human
- Quran

Abstract

Background. The contextual (physical and psychological) influences on how people encounter divine verses in the Quran have always been discussed by psychologists, sociologists, and Quran commentators. The primary objective of this research is to elucidate the extent of these influences in the Quran.

Methods. The research was conducted by examining the structure and interpretation of verses related to the individual and social orientations of people who are recipients of the divine call. Various databases, including ISC, Magiran, Civilica, EndNote, Tefasir al-Mizan, Noor, and Tafsir Ahsan al-Hadith, as well as some related resources, were used.

Results. Behavioral domains are considered inherent abilities in every human being. However, the purpose of creation is to utilize these abilities and voluntarily guide people towards the divine realm. However, the contributions of human personality also play a role in this direction. The Quran speaks of four types of guidance: general guidance, specific initial guidance, general dissection, and the guidance of reward, which is specific to believers. While the Quran was revealed to guide all people, only those with a pious and healthy disposition benefit from its guidance in the form of reward.

Conclusion. Based on the verses of the Quran, whether a person is on the right or wrong path—in other words, guidance or misguidance—is also evaluated based on the individual's physical and personality structure and fabric.

How to cite this article: khodayari shoti N and Seyyed Mosavi M S. The impact of the inner and outer fabric of human existence on how to confront and cope with the verses of Quran. *Spirituality Research in Health Sciences*. 2025;3(1):28-38. doi: 10.34172/srhs.2025.003 (Persian)

Extended Abstract

Background

Quran commentators and scholars in psychology and sociology have offered various discussions and perspectives on the influence of various internal and external contexts on how individuals encounter divine verses and whether they accept or reject them. The extent to which these contexts influence individuals' encounters with divine verses requires further investigation from the perspective of the Quran itself. This article aims to clarify this issue from the perspective of the Quran itself, examining the role of the physical and mental structures of human existence in accepting or rejecting divine

revelation and how relevant Quranic verses address this diversity in human behavior.

Methods

This research was conducted by examining the concepts and interpretations of relevant Quranic verses regarding the connection between the individual and social orientations of people as listeners to the divine call and the nature of their internal and external contexts. Databases such as ISC, Magiran, Civilica, and EndNote were utilized, as well as commentaries on the Hadiths of Al-Mizan, Nur, and Ahsen, and other relevant sources.

* Corresponding author; Email: nasser.khodayar@gmail.com

2025 ©The Authors. This is an Open Access article published by Tabriz University of Medical Sciences under the terms of the Creative Commons Attribution CC BY 4.0 License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

Results

Behavioral contexts are considered the capabilities of each individual. However, the purpose of creation is for individuals to utilize these capabilities and find their way to the plane of divine choice. However, human personality also plays a role in this path. The Quran speaks of four types of guidance: general guidance, specific guidance, general guidance, and developmental guidance. Although the Quran was revealed to guide all humanity, only pious people with healthy internal and external tissues benefit from its beautiful guidance and adopt a positive approach to divine verses.

Conclusion

Different approaches exist to understanding, predicting, controlling, and changing human

behavior. Why, how, and in what ways people behave in certain ways have been examined from different perspectives. However, the question of why people react differently to the divine verses of the Quran and why they are affected by it in different ways deserves to be addressed from the perspective of this divine book. The word "shakala," translated as "temperament and character," means "nature, customs, religion, morality, intention, personality." The Quran points to an important psychological truth. The basis of human behavior in dealing with divine verses lies in human physical and psychological makeup.

تاثیر بافت های درونی و بیرونی انسان در نحوه رویارویی با آیات قرآن کریم

ناصر خدایاری شوطی^{1*}، میر سجاد سید موسوی²

¹استادیار جامعه شناسی، گروه علوم پایه، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران
²دانشیار حقوق عمومی، گروه علوم پایه، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران

چکیده

زمینه. تاثیرات بافتی (فیزیکی و روانی) در نحوه رویارویی انسان با آیات الهی در قرآن کریم، همواره مورد بحث روانشناسان، جامعه شناسان و مفسران قرآن کریم بوده است. هدف اصلی این پژوهش تبیین ابعاد تاثیرات مزبور در قرآن می باشد.

روش کار. پژوهش با بررسی مفهوم و تفسیر آیات مربوط به ساختار و پیوند آن با جهت گیری های فردی و اجتماعی انسان به عنوان مخاطب دعوت الهی صورت گرفته است و از پایگاه مختلف همچون: ISC، Magiran، Civilica، EndNote و تفاسیر المیزان، نور و تفسیر احسن الحدیث و برخی منابع مرتبط استفاده شده است.

یافته ها. زمینه های رفتاری به صورت استعداد در نهاد هر انسانی منظور شده است. اما غرض آفرینش، بهره مندی از این استعدادها و راه یابی انسان ها به ساحت الهی به صورت اختیاری است. با این وجود، آورده های شخصیتی انسان نیز در این جهت، ایفای نقش می نماید. در قرآن کریم از چهار نوع هدایت تکوینی عام، تکوینی اولی خاص، تشریحی عام و تکوینی پاداشی که مخصوص مؤمنان است سخن گفته شده است. اگرچه قرآن برای هدایت همه انسان ها نازل شده، اما تنها کسانی که بهره‌بردار بوده و از شاکله سالم برخوردارند از هدایت از نوع پاداشی آن بهره مند می شوند.

نتیجه گیری. بافت های درونی و بیرونی وجود انسان در شکل دهی به رفتارهای وی تاثیرات وسیع و عمیق دارد. ممکن است این تاثیرات منفی و یا مثبت باشند. معیار و ملاک تشخیص رفتارهای سالم و ناسالم انسان که متأثر از بافت های وجودی انسانی است از منظر قرآن کریم از طریق نحوه مواجهه انسان با آیات الهی قرآنی بر ملا می شود. بر اساس آیات مذکور، به راه بودن و یا در بیراهه بودن انسان و به عبارتی دیگر، هدایت و ضلالت وی در گرو ساختار و بافت فیزیکی و شخصیتی خود انسان ارزیابی می شود.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

سابقه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۴/۱/۲۳

پذیرش: ۱۴۰۴/۵/۲۹

انتشار برخط: ۱۴۰۴/۶/۲۴

کلیدواژه‌ها:

- تاثیرات بافتی
- رویارویی
- انسان
- قرآن

مقدمه

مختلف وجود دارد. چرا انسان رفتار می کند؟ چگونه انسان رفتار می کند؟ چگونه انسان به رفتاری خاص وادار می شود؟ این سه سوال به صورت لایه های پیاپی از لحاظ نظری زیربنای یکدیگر هستند.^۳ کلمه شاکله که به «خلق و خو و منش» ترجمه می شود به معنای «طبیعت، عرف، دین، اخلاق، نیت، منش» است. بر این اساس، آیه به یک واقعیت روانی مهم اشاره می کند. زیرا اساس رفتار انسان، گرایشات روانی در ساختار روحی اوست.^۴

شاکله جزء طبیعت ذاتی انسان بوده یا شخصیت، خود، ساخته دست انسان است؟ چنین هستی شناسی روان آدمی براساس آیات و روایات را می توان بصورت زیر مدل سازی کرد؛ انسان قبل از اینکه با درعرصه گیتی بگذارد، براساس یک طبیعت ذاتی بنام طینت سرشته می شود و زمانی که چشم به جهان هستی می گشاید در طول زندگی، خلق و خوی و طبیعت ثانوی او شکل می گیرد که یکی از مهمترین آنها " نیت" است که بصورت فعل

افراد انسانی دارای رفتار متفاوتی اند. این رفتارها تحت چه شرایطی و از چه علل و عواملی سرچشمه می گیرند، آیا ریشه در محرک های بیرونی دارند و یا بسته به شرایط می توانند منشأ درونی یا بیرونی داشته باشند؛ مورد اختلاف دانشمندان روانشناسان و جامعه شناسان است. موضوع بحث این پژوهش، بررسی تاثیرات بافتی بر سلامت رفتارهای انسان ها در قبال قرآن از دیدگاه خود قرآن کریم می باشد. بافت و ساختار در قرآن کریم با واژه "شاکله" در ضمن آیه: « و بگو که هر کس بر اساس شاکله خود عمل می نماید. »^۱، مطرح شده است. مرحوم طبرسی در تفسیر مجمع البیان دو معنی برای آن ذکر کرده است: «طبیعت و خلقت» و نیز «طریقه و مذهب و سنت»، چرا که هر یک از این امور انسان را از نظر عمل به نحوی مقید می سازد. محتوای آیه ی مزبور نشان می دهد؛ رفتار هر فرد برگرفته از شاکله ی اوست.^۲ در مورد شناخت، پیش بینی و کنترل و تغییر رفتار انسان رویکردهای

* نویسنده مسؤل: ناصر خدایاری شوطی ایمیل: nasser.khodayar@gmail.com

حق تالیف برای مولفان محفوظ است. این مقاله با دسترسی آزاد توسط دانشگاه علوم پزشکی تبریز تحت مجوز کربیتو کامنز 4.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0) منتشر شده که طبق مفاد آن هرگونه استفاده تنها در صورتی مجاز است که به اثر اصلی به نحو مقتضی استناد و ارجاع داده شده باشد.

یافته ها: از منظر قرآن، زمینه های رفتاری انسان در نهاد وی و به صورت استعداد منظور شده است. شاکله و تاثیرات فردی آن در قرآن در سه محور مورد بررسی قرار می گیرد:

۱. یگانگی قرآن و هدایت

قرآن کتابی که جز هدایت و رحمت نیست: «این آیات قرآن است مایه بصیرت‌هایی از جانب پروردگار شما و هدایت و رحمتی برای گروهی که ایمان آورند.»^۹ قرآن در این آیه و در آیات دیگر مانند: «ای مردم عالم، به حقیقت نامه‌ای که همه پند و اندرز و شفای دلها و هدایت و رحمت بر مؤمنان است از جانب خدایان آمد.»^{۱۰} «تعبیرات مشابهی دارد. در سوره نحل نیز چنین آمده است: «و ما این کتاب را بر تو نفرستادیم مگر برای این که حقیقت را در آنچه مردم اختلاف می‌کنند روشن کنی و برای اهل ایمان، هدایت و رحمت باشد.» «دوباره از همان سوره می‌بینیم: و روزی که ما در میان هر امتی از خودشان گواهی بر آنان برانگیزیم و تو را بر این امت گواه آریم، و ما بر تو این کتاب را فرستادیم تا حقیقت هر چیز را روشن کند و برای مسلمین هدایت و رحمت و بشارت باشد.»^{۱۱} «و چون قرآن عین هدایت است، اگر حقیقت قرآن با انسانی باشد همانا او مهتدی خواهد بود و در هدایت او هیچ گونه گمراهی راه ندارد: «... و این کتاب را که روشنگر هر چیزی است...»^{۱۲} «لذا می‌توان بحث موجود امکانی را به سوی کمال مقرر او راهنمایی می‌کند هدایت او را به عهده دارد. بنابراین هدایت عبارت از تعیین کمال مناسب یک شیء و راه رسیدن به آن می‌باشد.»^{۱۳} قرآن کتاب هدایت است: «خدا بدان کتاب هر کس را که از پی خشنودی او رود به راههای سلامت هدایت کند.»^{۱۴} خدای رحمان، چشم هر انسانی را که با قرآن سر به راز دارد و در جستجوی رضایت و خشنودی خداوند است، به راه های امن و سلام می‌گشاید و در طول زندگی راه حق را به وی می‌نمایاند و او را از گمراهی می‌رهاند.^{۱۵}

۱.۱. هدایت همگانی، هدف نزول قرآن

به طور کلی در قرآن به دلایلی به برخی آیات در زمینه سلامت بر می‌خوریم^{۱۶}: از این منظر که قرآن، حاوی اصول کلی نیازهای بشری است: «هیچ تر و خشکی نیست که در قرآن نباشد.»^{۱۷} قرآن در مورد هدف نزولش چنین می‌فرماید: «هدایت و رحمت برای صالحان.»^{۱۸} «صالحان» چه کسانی هستند؟ در سوره بقره می‌فرماید: «آن کتاب با عظمتی است که شک در آن راه ندارد؛ و مایه هدایت پرهیزکاران است»، «وقتی تقوا وجود داشته باشد، هدایت به معنای واقعی کلمه در اختیار ما خواهد بود. اما اینکه در یک جا از قرآن «و مایه هدایت پرهیزکاران است». در یک جا «هدایت و بشارت برای اهل ایمان» است.^{۱۹} در یک جا «برای هدایت و

درونی و جوانحی در خاطر انسان ایجاد می‌شود.^{۲۰} برای تبیین مفهوم شاکله، این حدیث از علی ع وجود دارد: «عقلها پیشوایان اندیشه اند، و اندیشه ها پیشوایان دلها، و دلها پیشوایان حواس اند، و حواسها پیشوایان اعضا»^{۲۱} «شاکله چیزی است که موجب رفتار می‌شود، می‌توان گفت: ملکه سازی مبتنی بر تکرار رفتارهای مفید و سازنده منجر به ایجاد شاکله ی کارآفرینانه می‌شود.»^{۲۲}

گونگونگی برداشتها از مفهوم «شاکله» موجب شده که فقط در ۴ قرن اول هجری، چهارده معنای مختلف برای آن ذکر شود. (حسینی، ۱۳۹۸: ۱۰۰) برخی مفسران، واژه «شاکله» را کاربردی استعاری (راغب اصفهانی، ۱۳۷۴: ۲/ ۳۴۶؛ سید رضی، بیتا: ص ۲۰۴) یا مجاز (بغوی، ۱۴۲۲: ۳/ ۱۵۸) دانسته اند. لغویان معانی گوناگونی برای این ریشه آورده اند. با این حال کتاب های «غریب القرآن»، «مشکل القرآن» و «وجوه القرآن» از واژه «شاکله» یاد نکرده و معنایی از آن ارائه نداده اند (مقاتل بن سلیمان، ۱۴۱۴: ابن قتیبه، ۲۰۱۱؛ سجستانی، ۱۴۱۶؛ عسکری، ۱۴۰۰؛ تفسیری، ۱۳۶۰). در عصر حاضر نیز تلاشهای بسیاری در فهم این آیه صورت پذیرفته که از جمله می‌توان به کتاب‌هایی چون «شاکله نفس، معنا و فرایند» (اخوت، ۱۳۹۴)، «شاکله نفس» (اخوت، ۱۳۹۴) و مقالات «دلالت‌های تربیتی مفهوم قرآنی شاکله بر اساس رهیافت علامه طباطبایی در تفسیر المیزان» (قراملکی، ۱۳۹۳ ش)، «مواجهه مسأله محور با آیه شاکله، رویکردی روشناختی» (قراملکی، ۱۳۹۳ ش)، «شاکله نظریه محوری اسلام در خصوص شخصیت» (سمنون، ۱۳۹۶ ش)، «سیر تحول معنایی انگاره شاکله: در گستره تفاسیر، دوره پیدایش و کلاسیک»، (قبادی و درزی، ۱۳۹۷ ش) «فرایندشناسی مطالعات میان رشته ای در پژوهش‌های قرآنی، نمونه موردی واژه شاکله در آیه ۸۴ سوره اسراء» (درزی و سلیمان نژاد، ۱۳۹۸ ش) اشاره نمود. در این آثار، آیه شاکله بر اساس دیدگاه مرحوم علامه طباطبایی، و روشهایی چون مواجهه مسأله محور و تحلیل منطقی، بیان دیدگاه‌های اشاعره و جبریون و بررسی تاثیرگذاری ذهنیتهای قبیله ای و اجتماعی و پیش فرضهای کلامی، ادبی، عرفانی بر انگاره شاکله و نیز با بکارگیری روش مطالعات میان رشته ای مورد بحث قرار گرفته است. پژوهش خانم اعظم السادات حسینی نیز با بهره گیری از روش معناشناسی تاریخی صورت گرفته است.^{۲۳}

مواد و روش‌ها: پژوهش با بررسی مفهوم و تفسیر آیات مربوط به شاکله و پیوند شاکله با هدایت پذیری؛ و جهت گیری های مختلف فردی و اجتماعی انسان به عنوان مخاطب دعوت الهی و با استفاده از پایگاه داده های مختلف همچون: ISC، Civilica، Magiran، EndNote و تفاسیر المیزان، نور و تفسیر احسن الحدیث و برخی منابع مرتبط صورت گرفته است.

که دنبال هدایتند^۳. و به آنان هدایت برتر از هدایت داده خواهد شد، یعنی به کسانی که قلبشان آماده تر است: «ما قرآن را نازل کردیم که مایه شفا و رحمت مؤمنان است و بر ستمکاران جز ضرر و زیان نمی افزاید»^{۳۶}. به همین دلیل کسانی که با باورهای کاملا منفی به سراغ قرآن می آیند از آن بهره ای نخواهند برد.^{۳۷}

۲. انواع هدایت و تاثیر پذیری هدایت از ساختار

به طور کلی در قرآن کریم از چهار نوع هدایت سخن رفته است:

۲/۱. هدایت تکوینی عام؛ این هدایت، همان نظام و سازمان خلقت است: «خداي ما آن کسی است که همه موجودات عالم را نعمت وجود خاص خودش بخشیده و سپس (به راه کمالش) هدایت کرده است»^{۳۸}. که در برابر این هدایت، هیچ گونه ضلالتی وجود ندارد.

۲/۲. هدایت تکوینی اولی خاص؛ این هدایت؛ هدایت همه انسان ها از طریق عقل و فطرت، به سمت یک سری از حقایق و اصول و ارزش هاست که از آن جهت، به «حجت باطن»، تعبیر شده است.

۲/۳. هدایت تشریحی عام؛ چنین هدایتی نیز از نظر قرآن در ظرف خود فراگیر و همگانی است؛ «و برای هر قومی رهبری است»^{۳۹}. و یا «و ما تو را جز بشارت گر و هشداردهنده برای تمام مردم، نفرستادیم»^{۴۰}. در برابر این گونه هدایت نیز هیچ ضلالتی نیست، زیرا ضلالت تشریحی به این معناست که خداوند، پیامبرانی را هم برای همراه سازی برخی از مردم، مبعوث سازد؛ در حالی که پیامبر اسلام می فرماید: «سزاوار آنم که از طرف خدا چیزی جز به حق نگویم»^{۴۱}. اما چند نکته ی مهمی که در اینجا وجود دارد: خداوند به عنوان هادی و شارع، خواستار هدایت همه انسان ها از روی اختیار می باشد: «ما به حقیقت راه را به او نمودیم، حال خواهد شکر گوید و خواهد کفران کند». انسان ها در برابر هدایت تشریحی عام، دوگونه موضع اتخاذ می کنند؛ برخی در برابر آن، راه تسلیم و اطاعت پیش می گیرند و برخی به سرپیچی، می پردازند و از همین جاست که به مرحله بعد و نوع دیگری از هدایت می رسیم.^{۴۲}

۲/۴. هدایت تکوینی پاداشی؛ این هدایت مخصوص مؤمنان یعنی؛ کسانی است که با اختیار خویش، در برابر هدایت رسولان الهی و نورافشانی های عقل و فطرت، تسلیم شدند: «آنان برخوردار از هدایتی از سوی پروردگار خویشند و آنان همان رستگارانند»^{۴۳}. در برابر این نوع هدایت پاداشی، ضلالتی هست یعنی؛ مخالفت در برابر حقایق الهی و هدایت های او، رفته رفته دید حق بین را از انسان می ستاند: «و محققا بسیاری از جن و انس را برای جهنم آفریدیم، چه آنکه آنها را دلهایی است بی ادراک و معرفت، و

رحمت مومنان»^{۳۳} است، در یک جا «و برای هدایت مسلمین»^{۳۴} است و در یک جا «برای هدایت توده مردم» است؛ این مراتب مختلف هدایت است: «هدی للئاس»^{۳۵} یعنی در اختیار آنها است، می توانند استفاده کنند. ولی قرآن خطاب به کل بشریت است: «در حالی که این کتاب الهی جز ذکر و پند و حکمت برای عالمیان هیچ نیست»^{۳۶}. ادعای قرآن این است که می خواهد همه ی بشریت را هدایت کند به صراط مستقیم، به راه درست زندگی انسان که به مقصد صحیح منتهی خواهد شد: «این (قرآن) تذکری برای همه جهانیان است»^{۳۷}.

۱،۲. مفهوم هدایت و دایره شمول آن

هدایت به معنای راهنمایی از روی لطف و خیر خواهی برای رسیدن به مطلوب است و شرط استفاده از آن چنانکه ذکر شد، تقوای الهی است: «این کتاب که هیچ شک در آن نیست، راهنمای پرهیزگاران است»^{۳۸} «و معنای این شرط این نیست که هدایت قرآن اختصاص به پرهیزکاران دارد، بلکه به این معنا است که فقط پرهیزکاران از هدایت قرآن کریم استفاده می کنند»^{۳۹}. در فهم معارف قرآن، نه فرهنگ خاصی معتبر است که بدون آن نیل به اسرار قرآنی میسر نباشد و نه تمدن مخصوصی مانع می باشد: «بزرگ است کسی که بر بنده خود فرقان را نازل فرمود تا برای جهانیان هشداردهنده ای باشد»^{۴۰}. «نشانه اشتراک فرهنگ قرآنی را می توان در مصاحبت دلپذیر سلمان فارسی و صهیب رومی و بلال حبشی و اویس قرنی و عمار عربی در ساحت قدس پیامبر اسلام که با شعار: «به سوی سفید و سیاه و سرخ فرستاده شده ام»^{۴۱} «شهره عالم شد مشاهده نمود؛ زیرا: ارزش هر انسان به چیزی است که آن را خوب می پندارد»^{۴۲}.

در سوره حمد به بعد خاصی از هدایت یعنی؛ مفهوم درخواست اشاره شده است: «ما را به راه راست هدایت کن»^{۴۳}. هدایت همان چیزی است که روح انسان را بیدار می کند و راه را برای پیمودن مسیر رشد معنوی و رسیدن به کمال می گشاید: «مانا تو هر که را بخواهی هدایت نمی کنی، ولی خداوند هر که را بخواهد هدایت می کند»^{۴۴}. مفهوم هدایت و صراط مستقیم در سوره فاتحه چیست؟ چرا در سوره بقره یک جا «هادی المتقین»^{۴۵} و در جای دیگر در همان سوره «هادی ناس»^{۴۶} آمده است؟ قرآن برای هدایت مردم و همه جهانیان نازل شده است، اما وقتی می فرماید: «این کتاب دارای عظمتی است که هیچ شکی در آن نیست و مایه هدایت متقین است»، به دلایلی است: ۱. اساساً بهره مندی انسان از هدایت کتب آسمانی و دعوت پیامبران ممکن نیست مگر اینکه در او درجه ای از تقوا وجود داشته باشد^{۴۷}. قرآن و سایر کتب آسمانی فقط برای جامعه واقعی مفید است یعنی جماعتی

را تنزل داده تا مخاطب از موعظه بهره مند شده و در جدال احسن طرفی بسته و از مقام عقل سفر کند.^{۵۶} علی ع در این مورد می فرماید: «پس خداوند رسولانش را بر انگیخت... تا انسانها را به فطرت انسانی و سرشت انسانیت که همراه با شرف و کرامت است برگرداند؛ نعمتهای فراموش شده‌ی الهی را به یاد آنها بیاورد.»^{۵۷} چیزی که شمع فروزان فطرت را افسرده می کند، همان گناه است که راه ورود به دل را می بندد. ابن سینا ضمن تشریح حکمت خداوند، با استناد قرآن که می گوید: «خداى ما آن كسى است كه همه موجودات عالم را نعمت وجود خاص خودش بخشیده و سپس هدایت کرده است»^{۵۸} می گوید: «خداوند سبحان هم اصل فعلیت و صورت ذاتی اشیاء را به آنها افاضه نمود و هم آنها را به کمال های ثانوی راهنمائی تکوینی کرد و این استفاده قرآنی را مرحوم صدرالمآلهین نیز تذکر می دهد».^{۵۹}

قرآن در افراد مختلف، تاثیرات مختلفی دارد؛ برای دسته نخست موجب شفا و مایه رحمت و برای دسته دوم موجب خسران و درد و رنج است. قرآن در مورد چرایی واکنش های مختلف انسان ها در برابر خود چنین می فرماید: «... این تفاوت واکنش ها به دلیل تفاوت ساختار انسان هاست» خداوند می فرماید: «قرآن تنها باعث شفا و رحمت برای مؤمنان است ولی ظالمان و کافران را جز زیان چیزی نمی افزاید»^{۶۰} و یا می فرماید: «و چون به انسان نعمت ارزانی داریم روی می گرداند و پهلو تهی می کند و چون آسیبی به وی رسد نومید می گردد.»^{۶۱} «و در آیه بعدی می فرماید: «بگو هر کس بر حسب ساختار [روانی و بدنی] خود عمل می کند...»^{۶۲}

امام صادق علیه السلام در بحث از نیت و اینکه نیت از عمل بهتر است، آیه شاکله را تلاوت فرمود. «شاکله»، به معنای ساختار و بافت روحی انسان است که در اثر وراثت و تربیت و فرهنگ اجتماعی برای انسان پیدا می شود.^{۶۳} رفتار انسان برگرفته از شخصیت فکری و روحی و اخلاقی اوست. «هر کس بر حسب ساختار خود عمل می کند»^{۶۴} راههای هدایت نیز سلسله مراتب دارد. هر کس نیت بهتری داشته باشد، به هدایت نزدیک تر است. خداوند می فرماید: «زمین پاک نیکو گیاهش به اذن خدایش (نیکو) بر آید، و از زمین خشن ناپاک بیرون نیاید جز گیاه اندک و کم ثمر.»^{۶۵} «این آیه به انضمام برخی آیات دیگر، این معنا را می رساند که بنیه انسانی و صفات درونی انسان در اعمالش به نحو اقتضا نه به نحوعلیت تامه اثر دارد» پس تو مستقیم روی به جانب آیین پاک اسلام آور در حالی که از همه کیشها روی به خدا آری، و پیوسته از طریقه دین خدا که فطرت خلق را بر آن آفریده

دیده‌هایی بی نور و بصیرت، و گوشه‌هایی ناشنوای حقیقت، آنها مانند چهارپایانند بلکه بسی گمراه‌ترند، آنها همان مردمی هستند که غافل‌اند»^{۶۶}. این، همان اثر تکوینی حق آگاهانه و اختیاری است؛ اما چنین تأثیر تکوینی، بر اساس نظام آفرینش الهی است.^{۶۷}

۲/۵. سبب هدایت انسان به نور و محروم شدن از آن قرآن کریم در وصف خود اینگونه اشاره می کند: «کتابی است که بسوی تو فرو فرستادیم تا مردم را از تاریکی‌ها به نور هدایت کنی»^{۶۸}. این نور مایه حیات و روشنایی افراد و جامعه است. کسانی که با غفلت یا جهالت از نور معارف قرآن و اهل بیت فاصله بگیرند از هیچ مکتب یا معرفتی بهره‌ای نخواهند برد، بلکه از ظلمتی به ظلمت دیگر می‌گریزند و راه نجات نمی‌یابند.^{۶۹} تبیین آیات الهی و ارسال رُسل از سوی خداوند، سبب هدایت مردم از تاریکی‌ها به نور است: «ای اهل کتاب! فرستاده ما، به سوی شما آمد، در حالی که بسیاری از حقایق کتاب آسمانی را که شما کتمان می‌کردید روشن می‌سازد.»^{۷۰} «و «آری، از طرف خدا، نور و کتاب روشنگری به سوی شما آمد. خداوند به برکت آن، کسانی را که از رضای او پیروی کنند، هدایت می‌کند...»^{۷۱} و یا «خداوند، ولی و سرپرست کسانی است که ایمان آورده‌اند؛ آنها را از ظلمتها خارج ساخته، به سوی نور می‌برد. ولی کسانی که کافر شدند، اولیای آنها طاغوتها هستند؛ که آنها را از نور خارج ساخته، به سوی ظلمتها می‌برند.»^{۷۲} و «... و خداوند، گروه ستمکاران را هدایت نمی‌کند»^{۷۳}. هدایت مؤمنان از تاریکی‌ها به نور، پرتوی از ولایت الهی بر آنان تلقی می شود.^{۷۴} زمینه‌های هدایت به نور عبارتند از: ایمان، بی‌اعتنایی به دنیا، تنزیه خدا، دعای ملائکه، رحمت خدا، رضایت خدا، قرآن، ولایت خدا.^{۷۵}

۳. رفتار انسانی و تاثیرات ساختاری

۳/۱. رفتار انسان در قبال قرآن

انحرافات ارزشی از منظر قرآن عبارتند از: کفر، شرک، ارتداد، نفاق، بدعت، شبهه افکنی در دین، پذیرش ولایت بیگانگان، لذت طلبی، تسامح در دین داری، شیوع حس گرای، پندارگرایی، مشارکت در ناهنجاری و توصیه به آنها و نهی از ارزشها و هنجارها، غنا، لهو، انحرافات جنسی و مشروبات الکلی و ...^{۷۶} گرچه انسان ها دارای فرهنگ مشترکی بنام فطرت الهی اند لیکن در هوشمندی یکسان نیستند؛ بلکه "مردم را مانند معادن (طلا و نقره) می یابید؛ آنان که در جاهلیت بهترین مردم بودند، در اسلام نیز بهترین مردم هستند، البته به شرطی که شناخت و دانش دینی پیدا کنند»^{۷۷}. از این رو لازم است کتابی که جهان شمول باشد. لذا قرآن، نه تنها به حکمت، به موعظه نیکو و به بهترین طریق با اهل جدل و مناظره دعوت می کند؛ بلکه از راه تمثیل بسیاری از معارف

است پیروی کن که هیچ تغییری در خلقت خدا نباید داد، این است آیین استوار حق، و لیکن اکثر مردم آگاه نیستند».^{۷۶} در تفسیر قمی از رسول اکرم (ص) اینچنین نقل شده است: «شقاوتمند کسی است که در شکم مادرش شقی است و سعادتمند کسی است که در شکم مادرش سعادتمند است».^{۷۸} «شاید این حدیث را هر کسی بخواند، سریع ذهنش به بحث همیشگی جبر و اختیار و یا مصرع معروف «هرچه آن خسرو کند شیرین بود» معطوف می شود. ولی باز بلافاصله این سوال پیش می آید که تکلیف این همه آیات و احادیث که در مورد آزادی اختیار انسان آمده و او را موجودی معرفی کرده که سعادت و شقاوت خود را خودش رقم می زند...، چه می شود. جواب این پرسش از سه طریق داده می شود:

۱. از طریق مراجعه به قرآن کریم و آیات بسیاری مبنی بر اثبات وجود اختیار در انسان: «هر کس کار نیکو کند او را ده برابر آن خواهد بود و هر کس کار زشت کند به قدر کار زشتش مجازات شود و بر آنها اصلاً ستم نخواهد شد».^{۷۹}

۲. با مراجعه به معارف اهل بیت؛ ابن عمیر می گوید: «از امام موسی بن جعفر (علیه السلام) راجع به این سخن پیامبر (ص) که فرمود: «شقی کسی است که در شکم مادر شقی باشد و سعادتمند کسی است که در شکم مادر سعادتمند باشد»، پرسیدم، فرمود: «شقی کسی است که در حالی که او در شکم مادر است، خدا می داند که او در آینده کارهای اهل شقاوت را انجام خواهد داد و سعادتمند کسی است که در حالی که در شکم مادر است، خدا می داند که او در آینده کارهای اهل سعادت را انجام خواهد داد».^{۸۰}

۳. با رجوع به عقل سلیم و درکل، جور در نیامدن مسئله جبر با آنچه که در واقعیت اتفاق می افتد... امام صادق (ع) فرمود: «همانا خداوند سعادت و شقاوت را پیش از آنکه مردم را بیافریند، آفریده است».^{۸۱}

سه بیت معروف زیر که منسوب به فردوسی در مورد تاثیر برجسته شکل و ساختار انسانی، خطاب به سلطان محمود غزنوی است، مورد توجه شاعران مختلف قرار گرفته است:

درختی که تلخ است اندر سرشت	گوش بر نشانی به باغ بهشت
ور از جوی خلدش به هنگام آب	به بیخ انگبین ریزی و شهد ناب
سرانجام گوهر به کار آورد	همان میوه تلخ بار آورد. ^{۸۲}

۳/۲. تاثیرات بافتی بر هدایت پذیری انسان
یوری برونفن برنز، نظریه سیستم های بوم شناختی فرد را به صورت سیستم پیچیده ای از روابط ارائه می دهد که در آن، چندین

سطح از محیط اطراف بر انسان تاثیر می گذارند، این سطوح عبارتند از:

۱. میکروسیستم: عمیق ترین سطح محیط است که فعالیت ها و الگوهای تعامل در نزدیکترین محیط فرد را شامل می شود. رابطه ها در این سطح، دو جهتی هستند، یعنی والدین بر رفتار کودکان تاثیر می گذارند و برعکس.

۲. مزوسیسستم یا میان سیستم: ارتباط میان میکروسیستم ها را شامل می شود. مثلاً پیشرفت تحصیلی فرد علاوه بر ارتباط با فعالیت های کلاسی به روابط والدین در خانه و تلاش فرد مربوط می شود.

۳. برون سیستم یا اگزوسیسستم: موقعیت های اجتماعی که به طور مستقیم فرد در حال رشد را شامل نمی شود، اما بر تجربه های او تاثیر می گذارند. مثلاً برنامه کاری، انعطاف پذیری، مرخصی استحقاقی پدر و مادر، مرخصی استعلاجی برای والدینی که فرزندانشان بیمارند، راه هایی هستند که محیط های شغلی می توانند به والدین کمک نمایند تا فرزندان خود را پرورش دهند.

۴. کلان سیستم یا ماکرو سیستم: ماکروسیستم، بیرونی ترین سطح محیط است که ارزش ها، قوانین، سنت ها، و امکانات یک فرهنگ خاص را شامل می شود؛ مثل حمایت و امتیازاتی که کشورها برای مراقبت از کودکان قائل می شوند و یا مستمری سعادتمندانه ای که دولت برای بازنشستگان تامین می کند. و همین مستمری از سالخوردگان حمایت می نماید.

در نظریه برونفن برنز، رشد نه توسط شرایط محیطی و نه توسط گرایش های درونی فرد هدایت می شوند، بلکه هم افراد تولید کننده محیط و هم محصول آن هستند و روی هم تاثیر می گذارند.^{۸۳}

مکتب روان شناسی فردی آلفرد آدلر شکافی در حوزه روان شناسی ایجاد کرد که تحت سلطه روانکاوی فروید بود. در حالی که فروید فقط بر فرآیندهای درونی - عمدتاً تعارضات جنسی - متمرکز بود که بر روانشناسی فرد تأثیر می گذارد، آدلر مصر بود که برای درک کامل یک شخص، یک روانشناس باید سایر عوامل داخلی و همچنین عوامل خارجی را نیز در نظر بگیرد.^{۸۴} آدلر درست برخلاف فروید که غریزه ها را انگیزه ی اصلی رفتار می دانست، برخلاف یونگ که «مفاهیم کهن» را رهبر رفتار می پنداشت، جنبه ی اجتماعی بودن آدمی را دارای این خاصیت اعلام می دارند و بسنده نمی کند به اینکه مانند ارسطو انسان را مدنی الطبع بداند، بلکه مصلحت اجتماع را بالاتر از مصلحت و منفعت او قرار می دهد و در تشکیل و تحول شخصیت او مؤثر می داند.^{۸۵}

۳/۳. شاکله و تاثیر آن در پیشگیری از وقوع جرم

قلبشان مرده است یعنی کافران و منافقان. آیات آتی به ترتیب بیانگر دسته بندی مذکور است: «و تنها آن کس سود برد که با دل با اخلاص پاک (از شرک و ریب و ریا) به درگاه خدا آید».^{۶۶} خداوند در مورد منافقین می فرماید: «... در دلهای ایشان بیماری است، خدا بر بیماری آنها بیفزاید...»^{۸۰} «و نیز در آن هنگام، با یکدیگر می گفتند: آن وعده (فتح) که خدا و رسول به ما دادند غرور و فریبی بیش نبود».^{۸۱}

حال با توجه به آیات فوق می توان ماهیت نفاق را چنین ترسیم کرد. منافقان در واقع انسان هایی مؤمن هستند اما با روحی بیمار (طباطبایی، ۳۶، ۷۳) تا جایی که با یهودیان حشر و نشر داشته و دوستی می کنند و پیمان ها می بندند اگرچه ظاهراً مسلمانند؛ لکن در حال حيله و نیرنگ و تمسخر مؤمنان هستند (عزه دروزه، ۲، ۸۳) به گونه ای که قرآن آنان را برادران یکدیگر می نامد (ای رسول) آیا آنان را که نفاق ورزیدند ندیدی؟ که با برادرانشان همان یهود اهل کتاب که کافر شدند گویند: اگر شما از دیارتان اخراج شوید البته ما هم به همراهی شما خارج خواهیم شد و در راه حمایت شما از احدی ابداً اطاعت نخواهیم کرد ... و خدا گواهی دهد که محققاً آنها دروغ می گویند...»^{۸۲} در ریشه یابی رفتار منافقان به این نتیجه می رسیم که اهل نفاق انگیزه های مختلفی داشته اند و عوامل گوناگون منشأ نفاق و رفتار منافقانه است.^{۸۳} نکته قابل توجه دیگر آنکه شخصیت وجودی هر فردی هرچند که با دیگری متفاوت است، ولی گروه های انسانی در یک فرهنگ و محیط زیست خاصی رشد می کنند و مشترکات هویتی آنان مانند مشترکات ماهیتی شان به شدت افزایش می یابد: «کسانی که پیش از آنان بودند مثل آنها سخن گفتند؛ چرا که قلوبشان همانند و مشابه است».^{۸۴}

۳/۵. کفر فطری از منظر ملاصدرا

فطرت یکی از مسائل نفس شناسی است که در کلام صدرا اغلب به معنای ذات و سرشت اولیه انسانها به کار رفته و دارای اقسام و مراتب مختلفی است. در آثار صدرا به اصطلاح کفر فطری برمی خوریم که صدرالمتألهین آن را کفر ناشی از عدم استعداد شخص می داند و عده ای را شقی ازلی و نامستعد در پذیرش معرفت معرفی می کند. در مقابل اشقیائی هستند که از جهت فطرت نخستین مستعد هدایتند؛ ولی به سبب ارتکاب معاصی در زمره اشقیای معذب قرار می گیرند.^{۸۵} ورود قرآن کریم به ساحت سلامت به صورت کلان و در قالب بسته های همگن و مرتبط است. قرآن با هدف هدایت انسان و بدون توجه به انسان خاص نازل گردیده است. در انسان شناسی اسلامی، انسان خلیفه پروردگار بوده و به منظور نیل به هدف آفرینش که شناخت

در طول تاریخ تفکر کیفری در پاسخ به چرایی کیفر، مبانی گوناگونی مطرح شده و تمامی این نظریات در نظام های مختلف کیفری جوامع، آثار به سزائی داشته است. این نظریات در دو دسته اصلی نظریات گذشته نگر و آینده نگر قابل بررسی و تحلیل اند: مطابق نظریه گذشته نگر و سزاگرای امانوئل کانت فیلسوف آلمانی و تابعان او، مجازات فرد مجرم با توجه به اصول اخلاقی، صورت گرفته و فرد را مطلقاً نمی توان بعلت فایده ای که مجازات در آینده برای فرد و جامعه همراه می آورد، مجازات کرد. در مقابل، مطابق نظریات فایده گرا و آینده نگر بنتام و سایر فلاسفه، به ثمره ایی که مجازات کردن فرد به بار می آورد توجه می شود. نظریه جرم شناسی انسان شناختی لومبروزو اساساً بیان می کند که جرم و جنایت به ارث رسیده است، و فرد «جنایتکار متولد شده» را می توان با نقایص فیزیکی (مادرزادی) شناسایی کرد، که یک جنایتکار را به عنوان وحشی یا آتاویست تأیید می کند. در نظریه جرم شناسی اثباتی لومبروزو، مجرم فردی بود که نظام فکری و جسمی اش وی را به سمت ارتکاب جرم سوق میداد و قابلیت اینکه اصلاح شود یا با اراده خود از مجازات بترسد و مرتکب جرم نشود، نداشت.^{۷۶}

در سالهای اخیر پژوهشهایی چند در زمینه پیشگیری از جرم صورت گرفته است. در این خصوص، بختیاری به واکاوی مصادیق فساد اقتصادی و تبیین راهکارهای نظارتی مقابله با آن با تأکید بر آموزه های نهج البلاغه پرداخته و معتقد است بازدارندگی از فساد، ریشه در پایبندی مذهبی و اخلاقی افراد دارد. الوانی و اسلام پناه در پژوهشی دایر بر طراحی مدل بازدارنده فساد اداری با اتکا به آموزه های نهج البلاغه، پیشگیری از فساد اقتصادی را در گرو تقویت نگرشها و باورهای دینی افراد می داند، چراکه رفتار افراد تحت تأثیر باورها و ارزشهای آنها شکل می گیرد. (خارستانی و همکاران به شناسایی موانع تحقق اصل انضباط اجتماعی بر مبنای آموزه های تربیتی در نهج البلاغه، رعایت تقوا و نظم را راهگشای حل تعارضات اجتماعی می داند.^{۷۷}

۳/۴. شاکله بستر کفر و نفاق و صف آراییی در برابر قرآن

با مطالعه رفتارهای اشخاص می توان شخصیت واقعی و حقیقی آنان را شناخت. در آیات قرآنی در بین شخصیت منافقان، ویژگی هایی برای منافقان بیان شده است. از تحلیل رفتار منافقان می توان به افکار آنان پی برد و دریافت که اینان تا چه اندازه انسان های متعادل، خوش بین و یا بدبین، مثبت یا منفی، مفید یا مخرب و مانند آن هستند.^{۷۸} انسان ها از نظر چگونگی شاکله سه دسته اند: مؤمنان خالص که دارای قلب سلیم هستند؛ بیمار دلان یا مؤمنان شگاک که ایمان شان ضعیف است و آنهایی هستند که

آیات قرآنی جلوه پیدا می‌کند. از مباحث شاکله در قرآن چنین بر می‌آید که انسان حین ولادت، مثل یک تابلوی خالی نیست؛ بلکه آورده‌هایی دارد که به زندگی وی جهت می‌دهد. با این وجود انسان قادر است با الهام از دستاورهای وحیانی، اراده خود را معطوف به جهتی درست نموده و طبق آن علائم، راهبری و راهنمایی درست شود. در واقع شاکله به منزله بذر هدایت و گمراهی است که قبل از ولادت در نهاد آدمی وجود دارد و با تابیدن نور هدایت الهی، بالنده می‌شود و یا در اثر گمراهی ضلالت همانند کاتالیزست عمل می‌نماید.

ملاحظات اخلاقی

در این مقاله از اصول اخلاق در پژوهش پیروی شده است. در نگارش مطالب بدون جانبداری و از منابع معتبر استفاده گردیده است.

سپاسگزاری

از کلیه عوامل اجرایی، علمی و پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی تبریز، بویژه آن دسته از همکاران که در دانشکده پیراپزشکی زمینه چنین مطالعاتی را برای نویسندگان فراهم نمودند صمیمانه تشکر می‌نماییم.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌نمایند که تضاد منافی در این پژوهش وجود ندارد.

References

1. Holy Quran; Surah Isra, verse 84.
2. Hijazi S. R. Explaining entrepreneurial behavior in the light of the concept of religious form, entrepreneurship development. Fifth year, fourth volume, winter. 2011: pp. 73-74.
3. Nisiani A. and Rezaian, A. Presenting and explaining the systemic model of human behavior from the perspective of the Holy Quran, the perspective of government management. Number 16. 2012: pp. 90-91.
4. Amordini Presidency of Türkiye. Interpretation of Quran. The meaning of "shakela" in verse 84 of Surah Isra. C 3. 20123: p. 516, available at: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/%C4%B0sr%C3%A2-suresi/2113/84-ayet-tefsiri>

خداوندی است، باید تحولاتی را در زندگی خود تجربه کند تا او را در مسیر این صیوروت یاری رساند. توصیه‌های قرآن در جهت تامین سلامت جسمی و روحی در قالب‌هایی همچون؛ توجه به وضو و طهارت تا تغذیه حلال، سفارش به نماز، سفارش به یاد خدا، روزه، دعا و نیایش، خواندن قرآن، خواب در شب، رعایت عفت و ازدواج و همه لوازم هدایت و سعادت انسانی مورد توجه قرار گرفته است.^{۸۶}

نتیجه‌گیری

آنچه از رهگذر تاثیرات و بازتاب شاکله در هدایت‌پذیری فردی و اجتماعی انسان در برابر محتوای آیات قرآن دستگیر می‌شود؛ قرآن با مضامین آیات خود، بسته به شاکله هر فرد و جامعه، دارای تاثیرات متفاوتی است، اما اینگونه نیست که شاکله، اساس فعل و انفعالات فردی و جمعی انسان بویژه در برابر قرآن و هدایت‌پذیری انسان را شکل داده و به رفتارهای او به صورت مطلق جهت بدهد. بلکه آورده‌های انسان در چارچوب شاکله در صورت الهی و فطری بودن، هدایت‌پذیری انسان را تسریع و آماده نبودن انسان از جهات مزبور، هدایت‌پذیری وی را بدون اینکه محال نماید دچار چالش نموده و مسیر هدایت‌پذیری وی را ناهموار خواهد ساخت. چرایی بازتاب‌های مختلف آیات قرآن در انسان‌ها و تاثیر ساختار فیزیولوژیک و روانی انسان‌ها به عنوان پذیرنده و یا ردکننده وحی الهی، همواره مورد بحث اندیشمندان و محققان قرآن کریم بوده است. به گونه‌ای که مفاهیم و آرایش‌های مختلف فکری و عقیدتی همچون؛ ایمان، کفر، شرک و نفاق، دایر مدار موضع‌گیری اینگونه صاحب‌باوران و منکران در قبال

5. Safavi M. Recognizing the concept of shape in the Qur'an and its role in human education. Place of publication: The Third National Conference of the Holy Quran Safina Al-Najah Asr. 2009.
6. Arji A. Financial benefits: 1/200. Printing turn: first. Year of publication: 1416 A.H.
7. Hijazi S. R. Explaining entrepreneurial behavior in the light of the concept of religious form, entrepreneurship development. Fifth year, fourth volume, winter. 2011: pp. 73-74.
8. Hosseini, A., Pirouzfard, S., Tabatabayipour, K. The course of the concept of mind and science in the root of "shape" and its function in behavior. Research article/scientific bimonthly research journal on Qur'an interpretation and language. Number seventeen, fall and winter 2019: pp. 182-183.

9. The Holy Quran; Surah A'raf, verse 203.
10. The Holy Quran; Surah Yunus, verse 57.
11. The Holy Quran; Surah Nahl, verse 64.
12. The Holy Quran; Surah Nahl, 8 verse 89.
13. The Holy Quran; Surah Nahl, verse 89.
14. Javadi Amoli A. Guidance in the Qur'an, the thematic interpretation of the Qur'an. Volume 16 Publisher: Esra Publications. 1400: Number of pages: 448.
15. The Holy Quran; Surah Ma'edah, verse 16.
16. Tayyab A. Tafsir Atib al-Bayan fi Tafsir al-Qur'an. Volume 2 Publisher: Sabtain Global Institute (peace be upon them). Year of publication 1348: page 261.
17. Khodayari N, Aslanabadi M. Studying the Health Dimensions and Its Individual and Social Packages from the Perspective of the Holy Qur'an. *Islam and Health Journal*, 2022; 7(1): 24-39.
18. Holy Quran; Surah Anam, verse 59.
19. Holy Quran; Surah Lugman, verse 3.
20. Holy Quran; Surah Baqarah, verse 2.
21. Holy Quran; Surah Baqarah, verse 2.
22. Holy Quran; Surah Annaml, verse 2.
23. Holy Quran; Surah Annaml, verse 77.
24. Holy Quran; Surah A'raf, verse 52.
25. Holy Quran; Surah Nahl, verse 102.
26. The Holy Quran; Surah Baqarah, verse 185.
27. The Holy Quran; Surah Algalam, verse 52.
28. The Holy Quran; Surah Takwir, verse 27.
29. Holy Quran; Surah Baqarah, verse 2
30. Safarzadeh Tehrani H. Part 10: Knowledge of the Holy Qur'an: The Holy Qur'an, the book of guidance. May 1400, available at: <https://dla.ir/14000218-2/>
31. The Holy Quran; Surah Furqan, verse 1.
32. Tusi M. Amali Sheikh Tusi (Arabic-Persian). Publication details: Qom: Andiseh Hadi. First edition: 2008. 484 / 1059
33. Nahj al-Balagha; Wisdom 81.
33. Holy Quran; Surah Hamad, verse 6.
34. Holy Quran; Surah Qass, verse 56.
35. What is the concept of guidance in Surah Al-Fatihah, what is the straight path in Surah Al-Fatihah? *Voice of Unity*, August 30, 2017, available at: <https://themuslimvibe.com/faith-islam/the-concept-of-guidance-in-surah-al-fatiha>
36. Holy Quran; Surah Esra, verse 82.
37. Holy Quran; Surah Baqarah, verse 2; sample interpretation; Volume 1, p. 68; The same, vol. 13, p. 125; The Holy Quran; Surah Asra, verse 82; The Holy Quran; Surah Baqarah, verse 185.
38. Holy Quran; Surah Taha, verse 50.
39. Holy Quran; Surah Ra'ad, verse 7.
40. Holy Quran; Surah Saba, verse 28.
41. Holy Quran; Surah A'raf, verse 105.
42. The Holy Quran; Surah Man, verse 3.
43. Holy Quran; Surah Baqarah, verse 5.
44. Holy Quran; Surah A'raf, verse 179.
45. Mostashari A. *Persman Magazine*, February 2018. No. 85.
46. The Holy Quran; Surah Ibrahim, verse 1.
47. Aghajani N. The strategy of the Holy Quran in facing social deviations (part two). *Women's Strategic Studies*, No. 18:2002.
48. Holy Quran; Surah Ma'edah, verse 15.
49. Holy Quran; Surah Ma'edah, verse 16.
50. Holy Quran; Surah Baqarah, verse 257.
51. Holy Quran; Surah Baqarah, verse 259.
52. Center for Quranic Culture and Education. *Quran culture*. Volume 31, page 565, taken from the article "Guide to light". Available at: <https://fa.wikifeqh.ir/>
53. Quran Culture and Education Center, *Qur'an Culture*, vol. 31, p. 565, taken from the article "Guide to Light", available at: <https://fa.wikifeqh.ir/>
54. Aghajani N. The strategy of the Holy Quran in facing social deviations (part two) Source: *Strategic Studies of Women*, No. 18:2002.
55. Aghajani N. The strategy of the Holy Quran in facing social deviations (part two) Source: *Strategic Studies of Women*, No. 18:2002.
56. Holy Quran; Surah Nahl, verse 125.
57. Nahj al-Balagha; Sermon 1.
58. Holy Quran; Surah Taha, verse 50.
59. Javadi Amoli A. Guidance in the Qur'an, the thematic interpretation of the Qur'an. Volume 16 Publisher: Esra Publications. 2021: Number of pages: 448.
60. Holy Quran; Surah Esra, verse 82.
61. Holy Quran; Surah Esra/verse 82.
62. Holy Quran; Surah Isra, verse 83.
63. Holy Quran; Surah Isra, verse 84.
64. Al-Arusi al-Hawiz, *Tafsir Noor al-Saqlain*. Publisher: Ismailian. Place of publication: Qom. Printing turn: Fourth. Volume 5. Year of publication: 1415 A.H. 1994: P.112.
65. Holy Quran; Surah Isra, verse 84.
66. Holy Quran; Surah A'raf, verse 58.
67. Holy Quran; Surah Rum, verse 30.
68. Mohammad Mohammadi Ray Shahri. *Encyclopedia of Islamic Beliefs*. C9. Publishers: Qom: Dar al-Hadith Scientific and Cultural Institute, Publishing Organization: 2005. pp. 58-75, H. 6173-6193.
69. The Holy Quran; Surah An'am, verse 160.

70. Mohammadi Rey Shahri M. enough A research on the hadith of "Saeed Saeed in the heart of the Ummah". Hadith Sciences 44. Publication date: 1386.
71. Coleyni, M. Translated by Mohammad Bagher Kamrei. Qom. Asoeh Publications. Volume 1, 1996: p. 152.
72. Aidenlu S. A tree that became bitter created him... (About three famous verses attributed to Ferdowsi and their history and imitation in Persian poetry). New Literary Essays Quarterly. Ferdowsi University, Mashhadore 49, number 2 - consecutive number 2. May 2015. Page 107-129.
73. Burke L. Developmental Psychology. Translated by Yahya Seyed
74. Mohammadi, Arsbaran Publications, and first chapter: 2014.
75. Hoffman R. Alfred Adler's Theories of Individual Psychology and Adlerian Therapy. Updated on February 8, 2023. Available at: <https://www.simplypsychology.org/alfred-adler.html>
76. Rovani Guide site. Alfred Adler's theory of individual psychology (individualistic psychology), psychological theories. Available at: <https://ravanrahnama.ir/adler>.
77. Samdvand S., Talabzadeh H. Analyzing preventive approaches to crime from the perspective of Nahj al-Balagha teachings. Volume 12, Number 24 - Serial Number 24, March 1400: Page 69-96.
78. Bakhtiari Hossein Analyzing examples of economic corruption and explaining regulatory solutions. Imam Sadiq University. Alavi Research Journal, Volume 9, Number 18 - Serial Number 18, Mehr 2018: Page 52-29.
79. Javaherdehi A. Personality of hypocrites. Kihan Newspaper: 1401 Available at: <https://kayhan.ir/fa/news/245225>
80. Holy Quran; Surah Baqarah, verse 10.
81. Holy Quran; Surah Baqarah, verse 10.
- 81..Holy Quran; Surah Ahzab, verse 12.
82. Holy Quran; Surah Hashr, verse 11.
83. Bourzadeh, H. Hypocrites and hypocrites from the perspective of the Qur'an. Two scientific quarterly journals of religious anthropology, Shahid Mahalati Higher Complex, period 5, number 17 - serial number 17, number 17 and 18 have been published in one volume. 1387: pages 57-83.
84. Surah Baqarah/ verse 118.
85. Shafiei S, Yazidi J. Critical review of innate disbelief from Sadr al-Mutalahin's point of view. Journal: Islamic philosophy and theology (articles and reviews), volume: 53, number 2, year: 2019: pages: 441-442.
86. Rajabi M. The objectives of the Qur'an and the conditions and obstacles to benefit from it. Marafet: No. 24: 1377, available at: <http://ensani.ir/fa/article/65884>.